

Gogolj je hotel razgaliti zlo vse do tja, kjer se začenja stud in kjer človek preko vseh moralnih pravil in pridig prihaja k počasnemu spoznanju svojih meja in svojih dolžnosti. Tudi v tej poslovilni komediji priljubljenega pokojnika se je mogla ugledati v zrcalu njegove satire družba, v kateri so mogoči vsi ti Novakovići, Blagojevići, Protići in drugi. In družba ni niti mogla razbiti zrcala, ki jo je še enkrat razgalilo in izdalo.

RAZSTAVA ŽENSKÉ MALE ANTANTE

K. DOBIDA

Na poti po mestih držav Male antante je prišla tudi k nam razstava češkoslovaških, rumunskih in jugoslovanskih slikaric in kiparic. Pri nas jo je uredila ljubljanska podružnica Jugoslovanske ženske zveze začetek marca. Obsegala je nad 180 predmetov, delo več kot sto razstavljalk. Zato na razstavi ni bilo zaključenosti, niti ni mogla nuditi prave in pregledne slike ženskega umetnostnega ustvarjanja v vseh treh zavezniških državah. Preveč je bilo imen, vsako zastopano kvečemu z dvema deli. Zato se ni pokazala ne svojstvena posebnost posameznic niti narodnostnih skupin.

Zastopane so bile domala vse šole zadnjih desetletij: od zgodnjega impresionizma preko kubističnih stremljenj do barvnega in linearnega ekspresionizma. Seveda so bile te smeri le bolj nakazane, izraz že umirjen in ustaljen. Borbenosti bi bil zaman iskal v teh delih, prav tako tudi uspešnega prizadevanja, najti nova pota in nov izraz. V glavnem so pa kazala dela sledove sodobne »nove stvarnosti«, to je tistega malce poetičnega realizma, ki zadnja leta prodira v upodabljaajočo umetnost in jo skuša spet približati svetu in množicam, katerim jo je spekulativni ekspresionizem tako korenito odtujil. Največ je bilo med slikami tihožitij, zlasti cvetličnih, mnogoštevilne so bile pokrajine, manj portretov. Zelo malo je bilo kompozicij, slikanega akta pa nobenega.

Treba je priznati, da je bila stopnja razstave dovolj visoka, da so zlasti slike razodevale okus in solidno tehnično znanje, vsaj po splošnem videzu. Redka sta bila smisel za kompozicijo in pravi koloristični talent. Značilno je globoko zanimanje za malenkostne podrobnosti, posebej še za dekorativne prvine.

Najboljši je bil češkoslovaški del, ki je predstavljal značilno srednjeevropsko sodobno slikarstvo, skoro progresivnih smeri. Med razstavljalkami jih je bilo nekaj, ki bi se bile mogle s svojim delom uspešno kosati z vsakim povprečnim moškim tekmečem. Najmočnejša osebnost je bila slikarica Julie Mézerová. Njena cvetlična tihožitja so — čeprav grafično pojmovana — res doživljena, močno osebno poudarjena, da po pravici vzbujajo spoštovanje s svojo jasnostjo in kompozicijsko pretehtanostjo. Močno dekorativne, v barvi neresnične so bile nekam romantično nastrojene, po gradnji pa kubistično vplivane pokrajine Slave Tonderove-Zátkove. Zanimivo dalmatinsko pokrajino v motno zadržanem

tonu je razstavila Helena Šramkova. Odlična portretistka je V. Vrbová, ki kaže veliko barvno kulturo. — Naj bo dovolj imen, ki brez ilustracij sama tako ne povedo nič. Reči je treba, da so češkoslovaške slikarice, med seboj sicer hudo različne, pokazale zrelo in dovolj zaokroženo podobo sedanjega stanja slikarstva na Češkoslovaškem.

Medtem ko pravkar navedena dela kažejo očitne vplive okolja svojega naroda in razgibane sodobnosti in predstavljajo vsaj poskus iskanja novega, svojstvenega izraza, so romunskim slikaricam vzor francoski mojstri pravkar minulih let. Videti je, da so Romunke znatno manj individualno usmerjene in da so menda brez izjeme vse dobile oblikovno izobrazbo v Parizu, ki jim je ostal ideal. So pa njihove slike odločno barvno pojmovane, medtem ko pri bolj realističnih Čehinjah tudi risba pride do veljave. Prav uspele so pokrajine, ki jih je razstavila Micaela Eleutheriade, še boljši njeni lavirani risbi. Marie Pillat-Bratesova kaže talent, kakor je mogoče soditi po portretni, z akvarelom oživiljeni risbi. Florence Pretorian, ki je pokazala kompozicije z ljudskimi nošnjami, razkriva skoro preočitne sledove studija pri modernih pariških slikarjih.

Po številu so bile Jugoslovanke najmočnejše zastopane, po umetniški moči so pa zaostajale zlasti za Čehinjami. Videti je, da je udejstvovanje žensk v upodabljalni umetnosti pri nas še prav mlado, tako da o kaki tradiciji še ne more biti govora. Razstavljalke so kazale vplive francoskih šol, deloma že s posredovanjem domačih akademij, deloma tudi monakovske spomine, kolikor gre za slike impresionistične tehnike. Očitno se razlikujejo Srbkinje od Hrvatice: prve so izrazite učenke pariških smeri, drugim je vtisnila pečat že zagrebška akademija, ki ji dajejo Becić, Tartaglia, Babić in drugi že svoj osebni značaj. Po čisto slikarski vrednosti in smelem konceptu gre prvo mesto Cati Dujšin-Gattin, ki je s svojima barvno res pretehtanima portretoma pokazala velik talent. Dobra pokrajinarica je Vera Čohadžičeva, tudi pokrajina Božene Ružič-Vilharjeve je bila prav sočna.

Od Slovenk so razstavile Henrika šantlova, Anica Zupančeva-Sodnikova, Elda Piščančeva, Mara Kraljeva, Mira Pregljeva in Bara Remčeva. Zadnja, ki razstavlja prvič, je pokazala sicer premalo za izčrpno oceno, kaže pa dobro šolo. Slovenske razstavljalke, ki so po večini poslale že znana dela, so bile brez izjeme prav skromno, pa tudi nepravilno predstavljene. S smotrnejšo izbiro del bi se mogle tudi v primeri z drugimi boljše uveljaviti, čeprav jim je bilo tekmovanje že zaradi skromnejših formatov in intimnejših predmetov otežkočeno.

Slabše od slikarstva je bila zastopana na razstavi grafika, precej skromno tudi kiparstvo in arhitektura. Med kiparicami je bila menda najboljša M. Jiráskova, ki je pokazala s svojim portretom dosti moči in osebnosti. Tudi romunska kiparica C. Emilian, ki je izšla iz Bourdellove šole, je pokazala mnogo svojstvenega življenja, ki daje njenim portretom neko klasično mogočnost. Kot edina Slovenka je razstavila Dana Pajničeva dve dekorativno pojmovani, močno stilizirani plastiki iz umetnega kamna.

Med udeleženkami so se pokazale precejšnje zmožnosti, čeprav nadpovprečnih talentov — z eno, dvema izjemama — ni bilo. Ali res velikih

osebnosti med oblikujočimi umetnicami teh narodov sploh ni, ali se prireditve niso udeležile? Razstava navzlic nespornemu tehničnemu znanju, ki so ga razodevala mnoga dela, ni pokazala skoro nič izvirnega, zlasti pa malo stvariteljske moči. Povsod se je izza dela videl ali slutil vzor, kateremu se je delo moglo bolj ali manj približati. Ponekod je manira udušila svojsko iskrenost, drugod je nerazumljiva kretnja zastrla pravo bistvo, iskanja in lastnega doživljanja je bilo pa le malo. Prevladovala je izrazita meščanska miselnost, zadovoljna sama s seboj in s svetom, neobtežena s problematiko časa, v katerem smo. Presenečalo je popolno nezanimanje za tegobe sodobnega življenja. Socialnih motivov bi bil zaman iskal. Skratka: razstava je pokazala prav dobro povprečnost, osebnosti pa ni mogla. Ker notranje povezanosti med razstavljaljkami ni bilo niti mogoče pričakovati, je očitno, da je bil glavni namen prireditve feministično propagandnega značaja. Ta namen je pa razstava tudi v Ljubljani gotovo dosegla.

VSEVOLOD MAJERHOLD

BRATKO KREFT

Posebnost gledališkega življenja zadnjih treh desetletij je v nastopu struj, ki so preko in mimo dramatike skušale ustvariti avtonomno gledališko umetnost. S tako zvano umetniško reprodukcijo se niso več zadovoljile. Tairov je neprikrito izjavil, da je novemu gledališču literatura nepotrebna, ker lahko živi gledališče iz lastnih prvin in oblik.¹ Taka dramatika, kakršna je do danes, je po njegovem mnenju razvoju avtonomne gledališke umetnosti celo škodljiva. Zato lahko razdelimo umetniška gledališča zadnjih desetletij v dva tabora: v literarna gledališča, katerih pglavitni smoter je odrska reprodukcija pisahega dela, na drugi strani pa avangardistična neliterarna gledališča, katerih pglavitni namen je bila manifestacija samostojnega umetniškega ustvarjanja. Ta

¹ Temu vprašanju je v znani svoji knjigi »Osvobojeno gledališče«, ki je izšla 1923. l. v nemškem prevodu pod naslovom »Das entfesselte Theater« (G. Kiepenheuer Verlag, Potsdam), posvetil poglavje »Literatura v gledališču«. (str. 66). Tam pravi: »Vemo, da so nastopili zlati časi za gledališče takrat, ko se je odreklo pisanim delom in ustvarilo svoje scenarije samo.« To je samo toliko točno, kolikor smatraš danes precej pozabljena srednjeveška potujoča gledališča za višek takratne gledališke umetnosti! V omenjenem poglavju ostro napada Majerholda, ki si teoretično ni nikoli upal zagovarjati navedene teze, dasi je v praksi marsikaj storil zoper literaturo. Tairov se mu naravnost posmehuje, ker si je Majerhold drznil trditi nekaj nasprotnega. V eseju o novem gledališču, ki ga Tairov večkrat citira, je zapisal Majerhold tole: »Novo gledališče se bo rodilo iz nove literature. Vedno je bila literatura, ki je pri prelomu dramatskih oblik prevzela iniciativo. Literatura ustvarja gledališče.« Tairov je moral odstopiti od svoje teorije in prakse že pred dvema leti, ko je nastala afera zaradi vprizoritve »Vitezov« Damjana Bednega.